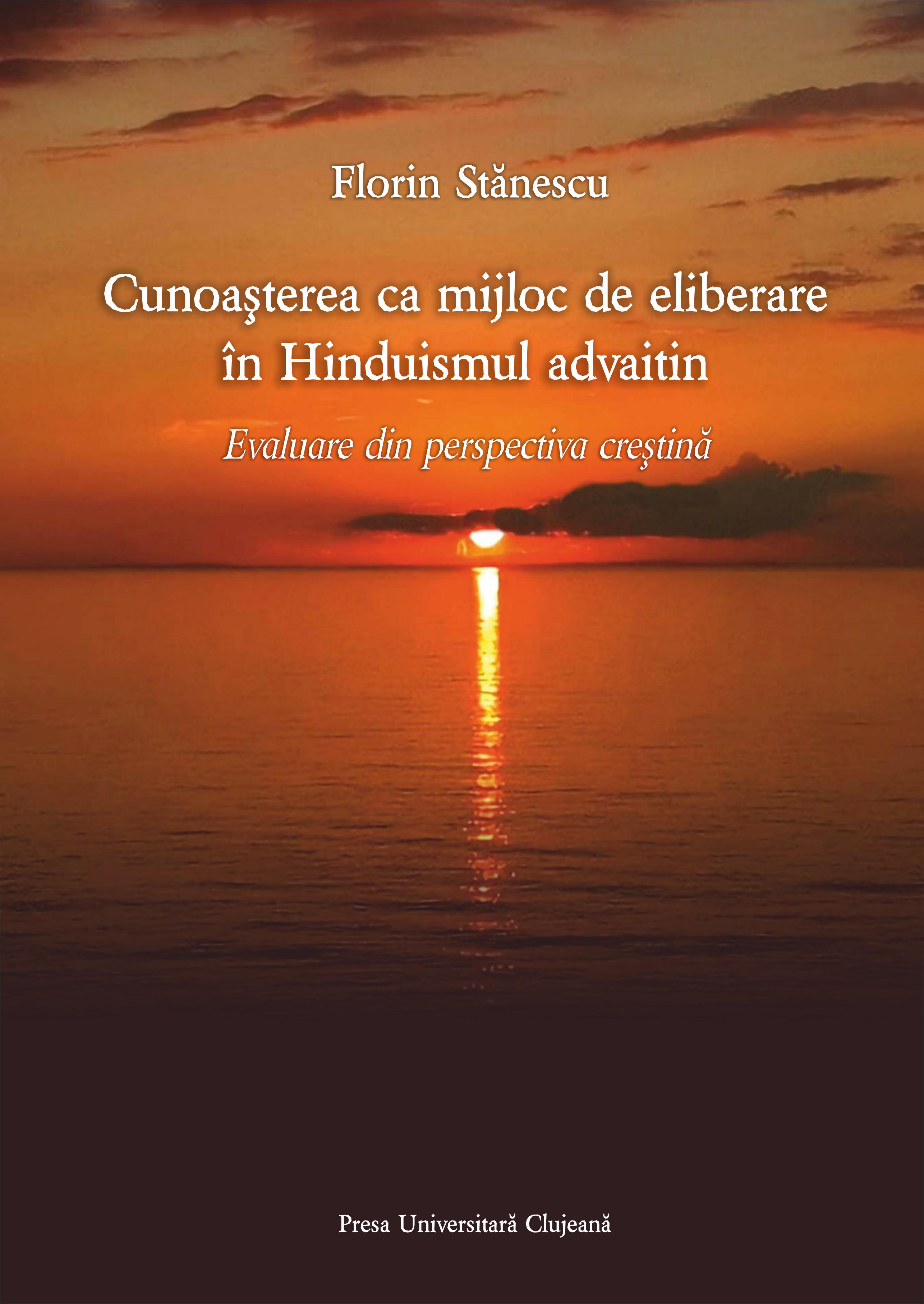

Florin Stănescu

Cunoaşterea ca mijloc de eliberare în Hinduismul advaitin

Evaluare din perspectiva creştină

Presa Universitară Clujeană

Florin Stănescu

Cunoașterea ca mijloc de eliberare în Hinduismul advaitin

Evaluare din perspectiva creștină

Florin Stănescu

Cunoașterea ca mijloc de eliberare în Hinduismul advaitin

Evaluare din perspectiva creștină

Presa Universitară Clujeană

2020

Referenţi ştiinţifici:

Pr. Prof. univ. dr. Nicolae Achimescu
Pr. Conf. univ. dr. Caius Claudius Cuțaru

ISBN 978-606-37-0981-4

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

CUPRINS

INTRODUCERE

Argumentul și obiectivele cercetării

O teză de doctorat nu poate cuprinde totalitatea doctrinelor filosofico-religioase ale complexului opozițiilor oglindit de *ethos*-ul hindus. Datorită faptului că hinduismul nu este un organism religios unitar, ci un caleidoscop de caste, secte, comunități religioase și personalități carismatice, nu se poate trece la analiza sistematică a fiecărei părți componente a acestui fenomen concret, general și particular a vieții hinduse. Acesta este motivul pentru care am ales cercetarea *cunoașterii* eliberatoare din ciclul transmigrației sufletului, specifică școlii filosofice (*darśana*) *Advaita Vedānta*, a cărei doctrină, sistematizată de *Śaṅkara*, în secolele VIII–IX d.Hr., se bucură de o recunoaștere generală pe teritoriul Indiei. *Vedānta śaṅkariană* face parte din mănunchiul celor șase școli filosofice *ortodoxe*, alături de *Mīmāṃsā*, *Sāṃkhya*, *Yoga*, *Nyāya* și *Vaiśeṣhika*. Concepția referitoare la liberul arbitru este tratată de către sistemul *Advaita Vedānta* dintr-o perspectivă diferită de cea întâlnită în Occident. A trăi după preceptele hinduismului *Vedantin*, presupune un alt mod de raportare la noi înșine, la ceea ce suntem, în mod ontologic. Pe masură ce înaintăm în cunoașterea doctrinei *vedantine*, descoperim un cu totul alt univers, în care esența sinelui fiecăruia dintre noi nu este o entitate separată, individuală. O astfel de concepție produce transformari de ordin macrocosmic, moment în care lumea nu mai poate fi văzută și experimentată ca până atunci.

Centrul doctrinei *Advaita Vedānta* îl constituie identitatea ontologică a toate și a tuturor cu *Sinele Absolut* (*Brahman*). Întregul univers empiric nu este, în esență, altceva decât *Brahman,Unul-Totul*, *Absolutul*, a cărui frumusețe, pentru cel ce reușește să ajungă la recunoașterea aceștei identități ființiale, radiază înlăuntrul tuturor.

Sistemul filosofic *Advaita Vedānta* este conceput ca fiind specific spațiului hindus. India este cea care a dat lumii textele sacre, pe marii maeștri, precum și pe cei mai mulți adepți ai acestuia. Însă mesajul său nu este unul limitat doar la teritoriul acestei țări, ci are o valență universală, dorind să răspundă la întrebările existențiale ale omenirii din toate timpurile și locurile, referitoare la cunoașterea a ceea ce suntem, de unde venim, care este scopul vieții noastre pe pământ, precum și care ar trebui sa fie relația noastră cu lumea si cu ceilalți.[1]

Am ales tema *Cunoașterea ca mijloc de eliberare în hinduismul advaitin. Evaluare din perspectiva creștină* în încercarea de a evidenția, în arealul teologic ortodox român, importanța pe care o are cunoașterea metafizică (*jñāna*) non-duală (*advaita*), în opera marelui filosof *Śaṅkara*. Acest demers este necesar, deoarece nu putem ignora creșterea ofertei spirituale de sorginte orientală, prin intermediul *noilor mișcări religioase*, observabilă

[1] Brian HODGKINSON, *The Essence of Vedānta*, Eagle Editions, London, 2006, p.2; cf. Richard W. BROOKS, „The Meaning of *Real* in Advaita Vedānta", în: *Philosophy East and West*, Vol. 19, No. 4 (Oct., 1969), University of Hawai'i Press, p. 386.

în țara noastră, după anul 1989 și amplificarea multiculturalității și laicizării societății contemporane, paradoxal tot mai pluralistă, dar, în același timp, mai individualizantă. În condițiile în care lumea contemporană secularizată, profană și consumeristă, pune preț doar pe un ethos hedonist și acumularea de cât mai multe bunuri, aici și acum, valorizând exclusiv economia, tehnologia, politica, grija excesivă față de trup, cu alte cuvinte, doar ceea ce este efemer și condamnat la dispariție, sub acțiunea distructivă a timpului, într-o astfel de societate, valorile spirituale universale, precum moralitatea, cunoașterea Izvorului Atotcunoașterii și aflarea frumuseții prin Artă, Cultură, sau Eternitatea *Absolutului*, apar ca fiind retrograde și lipsite de orice relevanță. În contextul actual, din păcate, se constată o detașare de *Absolut* și negarea oricăror valori religioase. De aceea, tema propusă spre cercetare, vine ca o încercare de reamintire a importanței conștientizării deosebirii între Etern și efemer precum și a menirii individului în univers.

În această perioadă au apărut în cadrul diverselor edituri, în special la Editura Herald, mai multe traduceri ale celor mai importante *Upanișade* și ale scrierilor diferiților autori *advaitini*, prin opera de cercetare întreprinsă de Sergiu Al-George, Ovidiu Cristian Nedu, Florina Dobre și Vlad Șovărel. Totuși se constată absența traducerii vreunui comentariu (*bhāṣya*) a lui *Śaṅkara* pe marginea textelor sacre ale *Vedāntei* sau a tratatelor *Brahmana*.

În prezentul demers de cercetare am evidențiat măsura în care este posibil un dialog interreligios, precum și deosebirile fundamentale referitoare la posibilitatea cunoașterii *Absolutului* în hinduism și creștinism. Dialogul sincer reprezintă singura metodă ce face posibilă apropierea și cunoașterea marilor religii în contextul social actual, pe când aparenta siguranță, în izolare, nu face decât să vădească teamă, aroganță și lipsa oricărui sentiment de dragoste. Cu toții avem vocația de *apostoli*, în sensul propovăduirii Evangheliei Domnului nostru Iisus Hristos, prin deschiderea adevărată spre cei de altă credință. În acest spirit Alexandre LE ROY afirma că: *teologul care ignoră istoria religiilor ignoră o parte a teologiei*. Totodată, Günther MENSCHING sublinia: *caracterul particular și spiritul deosebit al propriei religii devin foarte clare pentru cel care și-a îndreptat privirea mai întâi spre alte religii*.

Demersul cercetării prezente nu încalcă valorile fundamentale ale monoteismului creștin. Biserica, în opera sa de misiune, trebuie să-i aibă în vedere și pe cei de alte credințe, conștientă de faptul ca Mântuitorul Hristos este Cuvântul Creator și Răscumpărător al întregului neam omenesc, nu doar un Dumnezeu al *celor aleși*.

În această teză de doctorat ne-am propus să evidențiem importanța pe care o are cunoașterea în atingerea binelui suprem, conform hinduismului *advaitin*, anume întreruperea ciclului nesfârșit naștere-moarte-renaștere (*saṃsāra*), punctând în detaliu următoarele aspecte: *Sinele Absolut* (*Brahman*) este lipsit de orice determinații, depășește întreaga lume fenomenală, motiv pentru care poate fi cunoscut doar în mod negativ; iluzia (*māyā*) Universului empiric, ce presupune raportarea la celălalt ca la un „al-doilea", subiect-obiect și, întreaga pluralitate supusă devenirii, este întreținută de ignoranța (*avidyā*) individului, care are impresia ca *eu*-l este *sinele individual* (*ātman*); condiția trăirii luminii non-duale, a identității ontologice *ātman–Brahman*, o reprezintă cunoașterea metafizică experimentală (*jñāna, prajñā, vidyā*) ce înlătură vălul ignoranței și relevă *ātman*-ul individual drept *Sinele Absolut*; cunoașterea (*jñāna*) eliberatoare (*mokṣa*) presupune

regăsirea Sinelui absolut în stare de izolare supremă (*kaivalya*), în care rămâne pentru totdeauna.

Tema în contextul cercetării actuale

Volumul considerabil al lucrărilor de specialitate ce au ca subiect școala filosofică *Advaita-Vedānta* oglindește importanța pe care o are cultura filosofică hindusă în domeniul cercetării Religiilor Comparate în Occident, cât și în Orient. Reamintim aici pe Mircea ELIADE, René GUÉNON, Heinrich ZIMMER, Paul DEUSSEN, Brian HODGEKINSON iar dintre filosofii *vedāntini* pe Ānanda K. COOMARASWAMY, Anantanand RAMBACHAN și Swamy VIVEKĀNANDA. În privința doctrinei filosofico-religioase a școlii *Advaita-Vedānta*, pe plan local, amintim scrierile Pr. prof. dr. Nicolae ACHIMESCU, Prof. dr. Remus RUS și Pr. Lect. Ioan DURA.

În prezenta teză de doctorat, vom prezenta rolul hotărâtor pe care îl are calea cunoașterii (*jñāna-mārga*), în filosofia lui *Śaṅkara*, tipurile de cunoaștere, precum și o apreciere din punctul de vedere al doctrinei creștine. În accepțiunea hindusă, filosofia și religia se presupun reciproc. Termenul *philosophia* provine din limba greacă, luând naștere prin opunerea celui de *sophia*. *Philosophos* era iubitorul de înțelepciune, față de înțelept (*sophos*), posesorul acesteia. Catalogarea sistemului *Advaita Vedānta*, ca *filosofie* sau *iubire de înțelepciune*, este nepotrivită. În schimb, hinduismului *vedāntin* i se potrivește definiția de *Înțelepciune*. Însă, *Advaita Vedānta* este mai degrabă un *Îndreptar de Înțelepciune*, deoarece este un sistem teoretic, ce poate fi aprofundat, cu ajutorul învățăturilor sacre ale acestuia, cuprinse de textele sacre și transmise pe cale orală de către un maestru (*guru*). *Înțelepciunea* este cât se poate de practică, un *ethos* trebuie aplicat, dovedit printr-un mod de a trăi în acord cu învățăturile propovăduite. Niciun text scris sau cuvânt predicat nu poate înlocui cunoașterea experimentală personală. Ca în orice domeniu, teoria trebuie îmbinată cu practica, iar învățătura sistemului *Advaita Vedānta* nu face excepție. Concepută drept *Înțelepciune*, cunoașterea practică experimentală a *Advaita Vedāntei* nu poate fi însușită decât de la un maestru (*guru*), care, la rândul său, a ajuns la această cunoaștere prin studiu și experimentare, căpătate de la maestrul acestuia, la ale cărui picioare a stat pe când era un simplu discipol. Studiul teoretic al doctrinei *Advaita Vedānta* este necesar pentru a cunoaște felul în care marii maeștri ai sistemului au pus în practică aceste învățături, prin care au facut dovada viețuirii în concordanță cu cele pretinse. Textele sacre ale *Vedāntei* au și un rol auxiliar, de mijlocire și consolidare a cunoașterii transmise de către maestru discipolului. Pentru lumea occidentală, în care există foarte puțini maeștri autentici *vedāntini*, cunoașterea teoretică, din scrierile de specialitate, înlocuiește transmiterea directă a cunoașterii practice.[2]

Diferența covărșitoare dintre cunoașterea teoretică și cea practică, experimentală, este descoperită în lumina unui alt concept central al *Advaita Vedāntei*: *Sinele Absolut* (*Brahman*) este total pasiv, fapt subliniat prin sintagma *Eu nu fac absolut nimic*. Sinele este inactiv, asistând la spectacolul lumii ca un simplu Observator. Cel care a ajuns la

---

[2] Brian HODGKINSON, *The Essence of Vedānta*, p.3.

aceasta cunoaștere și înălțime a trăirii realizează că toate acțiunile sunt înfăptuite de minte, simțuri, organe de percepție și trup, cu care Sinele nu poate fi identificat, decât în mod eronat, ignorant, făcând astfel dovada unei cunoașteri insuficiente, superficiale.[3]

Advaita Vedānta, în raport cu celelalte religii ale lumii, chiar dacă reprezintă esența filosofică a religiozității hinduse, are pretenția unei spiritualități cu valențe universale, nu doar o simplă religie, deoarece promite eliberarea din suferința existențială, prin cunoașterea *Sinelui Absolut*, unic. Oricine poate studia doctrina acesteia și poate trăi după preceptele ei, fără a fi necesară o convertire prealabilă.[4]

Dacă în Occident moștenirea elenă a dat filosofiei înțelesul mai mult de căutare a adevărului și mai puțin de posesie a acestuia, în schimb, pentru lumea orientală, caracterizată de o sete de sacru, cunoașterea adevărului presupune enstaza, împroprierea ființei supreme, a Realității Absolute, filosofia fiind echivalentă cu religiozitatea. Dacă în Occident a filosofa presupune a fi în căutarea adevărului, Orientul vede în aceasta metoda de realizare a scopului suprem prin care se ajunge la cunoașterea Realității ultime. Acestă stare de fapt a fost constatată și de Heinrich ZIMMER atunci când a afirmat:

> „Filosofia indiană, ca și cea occidentală, împărtășește informații privitoare la structura și puterile măsurabile ale psihismului, analizează facultățile intelectuale ale omului și operațiile minții sale, evaluează diverse teorii ale înțelegerii omenești, stabilește metodele și legile logicii, clasifică simțurile și studiază procesele prin care experiențele sunt sesizate și asimilate, interpretate și înțelese. Filosofii indieni, ca și cei din Occident, se pronunță asupra valorilor etice și normelor morale. Dar preocuparea ei a fost întotdeauna nu informarea, ci transformarea: o prefacere radicală a naturii omului și, cu ea, o reînnoire a modului său de a înțelege atât lumea exterioară, cât și pe cea a propriei sale existențe; o transformare pe cât de completă cu putință, astfel încât să poată duce, dacă e încununată cu succes, la o totală convertire sau renaștere[…] Între timp filosofiile noastre academice de factură laică se preocupă mai degrabă cu informarea decât cu transformarea salvatoare de care au nevoie sufletele noastre. Și tocmai acesta e motivul pentru care o privire spre chipul Indiei ne poate ajuta să descoperim și să recuperăm ceva din noi înșine."[5]

Actualitatea temei rezidă în faptul că studiul doctrinei filosofice a *Vedāntei* ne oferă lumina cunoașterii de care avem nevoie azi, mai mult ca oricând. Într-o lume în care consumerismul și goana după avere au reușit să acapareze întreaga viață a omului, făcându-l captiv propriilor sale iluzii, *Advaita Vedānta* vine și oferă individului răspunsul la toate problemele umanității, făcându-l să conștientizeze ceea ce este cu adevărat important, îndreptându-l pe calea cunoașterii eliberatoare, printr-o profundă introspecție, spre aflarea adevăratei sale ființe. Din clipa trezirii la Realitate, nimic nu mai este trăit ca până atunci. Odată ajuns la cunoașterea *Adevărului*, individul este eliberat de toate neajunsurile, de limitările legilor empirice și a celor impuse de societate.[6]

---

3 Brian HODGKINSON, *The Essence of Vedānta*, p.4.
4 Brian HODGKINSON, *The Essence of Vedānta*, p.4.
5 Heinrich Zimmer, *Filozofiile Indiei*, traducere de Sorin Mărculescu, Ed. Humanitas, București, 2012, pp. 13–20.
6 Brian HODGKINSON, *The Essence of Vedānta*, p.8.

Cadrul lucrării

Am structurat lucrarea prezentă în șapte capitole.

Capitolul 1, *Śaṅkara și doctrina monismului absolut în Advaita Vedānta,* debutează cu istoricul și originile literare ale *Vedāntei* (1.1.), împreună cu întreitul canon al *acesteia* (1.1.1.). *Śaṅkara* (788–820 d.Hr.) și doctrina *Advaita Vedāntei* reprezintă obiectul studiului de față, motiv pentru care am expus *viața* (1.2.1) și opera lui (1.2.2). Conceptul fundamental al lui *Śaṅkara* este *advaita* care, în filosofia hindusă, definește învățătura despre *non-diferențierea* sau *non-dualismul* Sinelui absolut (*Brahman*) (1.3.), ce trascende toate antinomiile, fiind mai presus de orice încercare de definire (1.4.). În finalul capitolului am prezentat și alte sisteme filosofice ale hinduismului *ortodox* (1.5), caracterizate de un dualism teist și absolut (1.5.1.), prin reprezentanți ca *Rāmānuja* (1.5.1.1.), *Mādhva* (1.5.1.2.), *Vallabha* (1.5.1.3.) și *Śrī-Caitanya* (1.5.1.4.). Totodată, am subliniat diferențele existente între non-dualismul *advaitin*, și monismul filosofic.

Capitolul 2, *Caracteristici generale privind cunoașterea în opera lui Śaṅkara*, abordează cele două tipuri de cunoaștere, superioară (*parā-vidyā*) și inferioară (*aparā-vidyā*), în hinduismul *Advaita Vedānta* (2.1.), În realitate, există o singură cunoaștere metafizică (2.2.), ce unifică în Sine cei trei factori ai cunoașterii, subiect, proces, obiect, ca aspecte inseparabile ale *Acestuia*. Cunoașterea *de sine*, a adevăratei naturi esențiale a individului (2.3.), presupune discriminarea efemerului de *Veșnic*, cu scopul transcenderii suferinței existențiale. Observăm insuficiența concepției filosofice occidentale precum și dificultatea aflării unor puncte comune între filosofia Occidentului, din perioada Greciei antice, până în cea modernă a Europei și a Orientului hindus. *Advaita Vedānta* este prea puțin preocupată de cunoașterea prin intermediul simțurilor de percepție (2.4.), axându-se mai mult pe aflarea adevăratei naturi a lumii empirice și a Sinelui real. În schema generală epistemologică *upanișadică* a emanării universului empiric, succesiunea temporală de efecte are o singură cauza materială și eficientă: *Brahman*. Validitatea cunoașterii prin simțurile de percepție (2.5.) arată caracterul insuficient al acestora, în demersul cunoașterii metafizice *advaitine*.

Capitolul 3, *Sinele Absolut* (*Brahman*), prezintă concepția filosofică hindusă despre *Sinele Absolut* în *Bhagavad-Gītā* și în *Upanișade* (3.1.). Am precizat semnificația termenului *Brahman* (3.1.1.), originea cunoașterii lui *Brahman* (3.1.2), și insuficiența limbajului empiric, ce nu este nimic mai mult decît nume (*nāma*) și forme (*rūpa*) (3.1.3.). În demersul cunoașterii lui *Brahman* sunt necesare întrunirea anumitor preliminarii (3.1.8.) căutarea *Absolutului* aflându-și punctul culminant în identitatea *ātman–Brahman* (3.1.9.). *Brahman* este „Unul-fără-al-doilea” (*ekam-eva-advitiyam*) (3.1.11.), excluzând existența oricărei relații subiect–obiect sau a altui subiect. În continuarea capitolului am prezentat cele două aspecte ale lui *Brahman*, în *Advaita Vedānta* (3.2.), subordonate ierarhic. *Parā-vidyā* sau cunoașterea superioară a lui *Brahman Nirguṇa* (3.2.1.), ocupă cea mai înaltă poziție în gândirea filosofică *śaṅkariană*, ținând de cunoașterea metafizică, transcendentă (*paramarthika*). *Brahman Saguṇa* (3.2.2.) aparține cunoașterii empirice,

relative (*viavaharika*)[7], fiind o cunoaștere inferioară (*aparā-vidyā*) a cărei falsitate se manifestă doar când aceasta este confruntată cu *parā-vidyā* (cunoașterea superioară) a lui *Brahman* (*Nirguṇa*). *Brahman* poate fi cunoscut *în Ființa Sa* (3.3.) în mod imanent, ca existența reală (*sat*) (3.3.1), conștiință (*cīt*) (3.3.2.) și iubire (*ānanda*) (3.3.3.), rămânând, în același timp, total transcendent.

Capitolul 4, *Cunoașterea metafizică experimentală – calea spre eliberarea supremă*, prezintă premisele eliberării (4.1.) și stadiile premergătoare cunoașterii, pe care discipolul *advaitin* este obligat să le parcurgă. *Vedānta śaṅkariană* este *darśana* cunoașterii metafizice (4.2.). Condițiile *sine-qua-non* pentru a fi inițiat în tainele *Vedelor* (4.2.1.) depind de apartenența la sistemul de castă (*varṇa*) și a stadiului vieții (*āśrama*) (4.2.1.2–4.2.1.4.). Capitolul continuă cu prezentarea sinelui individual (*ātman*) (4.3.), a relației acestuia cu universul empiric (4.3.4.) și identitatea cu *Sinele Absolut*, ce presupune universalitatea lui *ātman* (4.3.5.), liber în permanență. *Ātman* identificat cu *eu*-l, trupul empiric, simțurile, organele de percepție, ocupații sau cu relațiile inter-umane, este o falsă cunoaștere (4.3.6.–4.3.7.1.), ce-și are originea în mintea (*manas*) ignorantă. Controlul minții (4.3.7.2.) se dobândește prin transcenderea fluxului ei empiric, ca predare totală lui *Brahman*, ce presupune contopirea conștiinței individuale cu Cea Universală. Între conținutul minții și reîncarnare (*saṃsāra*) (4.3.7.2.) există o legătură directă. *Ātman* nu suferă procesul reîncarnării, ci doar mintea individului și falsa cunoaștere a sinelui, ca *eu*. Aparenta pluralitate separată a universului mental (4.3.7.4.) individual este doar o manifestare a lui *ātman–Brahman*, ce diferă total de cele cinci învelișuri (4.3.7.5.) (*pañcakośa prakriyā*) ale universului empiric.

Capitolul 5, *Iluzie* (*māyā*) *și realitate în filosofia Advaita Vedānta* evidențiază importanța acestui concept, ce face legătura *Realității Absolute* cu *realitatea* empirică, (5.1.). *Advaita Vedānta* este o doctrină filosofică non-dualistă ce exclude iluzia (*māyā*) (5.2.1.), afirmând existența Sinelui absolut esențial diferit de tot ce este fenomenal. *Brahman* emană universul empiric într-o secvențialitate abstractă (5.2.1.2.), neavând un început și un sfârșit istoric. Universul este visul (*māyā*) lui *Brahman* (5.2.1.5.), iar individul este un microcosmos de dimensiuni macrocosmice. Natura (*māyā*) este aparența *lui Brahman*, *spre* individul ce o percepe fals (5.2.1.6.), eliberarea presupunând renunțarea la orice temeri (5.2.1.7.) și echivalarea câștigului cu înfrângerea. Universul empiric nu este o iluzie (5.2.2.). În clipa cunoașterii lui *Brahman*, doar percepția greșită a acestuia este anihilată. Eliberarea de sub influența celor trei tendințe (*guṇa*) (5.3–5.3.1.) este posibilă doar prin *Conștiință*. Ignoranța (*avidyā*) reprezintă obstacolul în calea atingerii cunoașterii eliberatoare (5.4.), proiectând (*vikṣepaśakti*) multiplicitatea și acoperind (*āvarṇaśakti*) *Realitatea Absolută* (5.4.1.). Ignoranța empirică (5.4.2.) nu are o deosebită importanță, fiind utilizată doar ca analogie, pentru a facilita comprehensiunea implicațiilor amneziei naturii esențiale a Sinelui (*ātman–Brahman*) (5.4.3.). Între ignoranță (*avidyā*) și iluzie (*māyā*) existentă o legătură directă (5.5.), în care cea dintâi rămâne un mister total, inexplicabil (*anirvacanīya*).

[7] Śaṅkarācārya, *Advaita Vedānta în texte – prakara*ṇa-grantha –, volumul I, traducere și adaptare din sanskrită: Vlad Șovărel, Ed. Suriya Publishing, 2013, p. 7.

Capitolul 6, *Transcenderea condiției umane*, *prin cunoașterea experimentală eliberatoare a Absolutului* (*Brahman*), accentuează condiția *sine-qua-non* a unirii cu *Brahman* (6.1.). Insuficiența cunoașterii empirice în realizarea identității *ātman–Brahman* (6.2.) este conștientizată prin afirmarea ignoranței (*avidyā*), ca problemă fundamentală, existențială și cauza originară a suferinței. Fenomenologia eliberării (6.3.) (*mokṣa*) nu este un proces al devenirii, ci o realitate prezentă, în permanență. Eliberarea în viață (*jīvanmukti*) (6.4.) este o ființare identică cu natura reală a sinelui (*ātman*), în care este atinsă starea necondiționată și atemporală a Marelui Timp cosmic. Acțiunile (*karma*) și evenimentele (6.4.1.) sunt simpli factori în lanțul cauzal empiric, în care Sinele este doar Martorul acestora (6.4.2.). Cel „eliberat în viață" (*jīvanmukta*) acționeză detașat (6.4.3.1.), fără dorința vreunui merit, fără identificare cu acțiunile, dedicându-le, pe toate acestea, lui *Brahman*. Conștientizarea naturii esențiale *reale* a acțiunilor (6.4.4.), argumentează pasivitatea totală a lui *Brahman*, ce *nu face absolut nimic*. Între acțiune (*karma*) și transmigrația sufletului (*saṃsāra*) (6.4.5.) este o legătură directă, ce alimentează ciclul nesfârșit naștere–moarte–renaștere. Accederea sufletului pe cele trei căi (6.4.6.), presupune reîntruparea într-un nou stadiu ontologic. Mărturia unui „eliberat în viață", *Ramana MAHARSHI* (6.4.7.), relevă abordarea oricăror probleme din perspectiva *Sinelui Absolut*. Trupul empiric și mintea acestuia devin simple unelte, ce împlinesc voia lui *Brahman* (6.5.) A fi liber înseamnă a fi *Brahman* (6.6.). Realizarea eliberării supreme (*mokṣa*) (6.7.) conferă nemurirea, excluzând accederea într-o lume celestă. Din perspectiva *Absolutului*, timpul reîncarnării este relativizat (6.8.).

Capitolul 7, *Evaluare finală, din perspectivă creștină, a posibilității existenței unui numitor comun, între Advaita Vedānta și Ortodoxie*, cuprinde asemănările formale și deosebirile esențiale între hinduismul *advaitin* și creștinismul ortodox (7.1.), parcurgerea căii cunoașterii, de la experiența impersonală a *Absolutului upanișadic*, la experiența directă și Personală a lui Hristos, ca împlinire a umanului (7.2.), o paralelă între apofatismul *neti, neti* (*nici*, *nici*), ca marcă a gândirii filosofice Orientale și cunoașterea *negativă* a lui Dumnezeu (7.3.), concluzionând cu expunerea măsurii în care care este posibil un dialog interreligios între *Advaita Vedānta* și creștinism (7.4.).

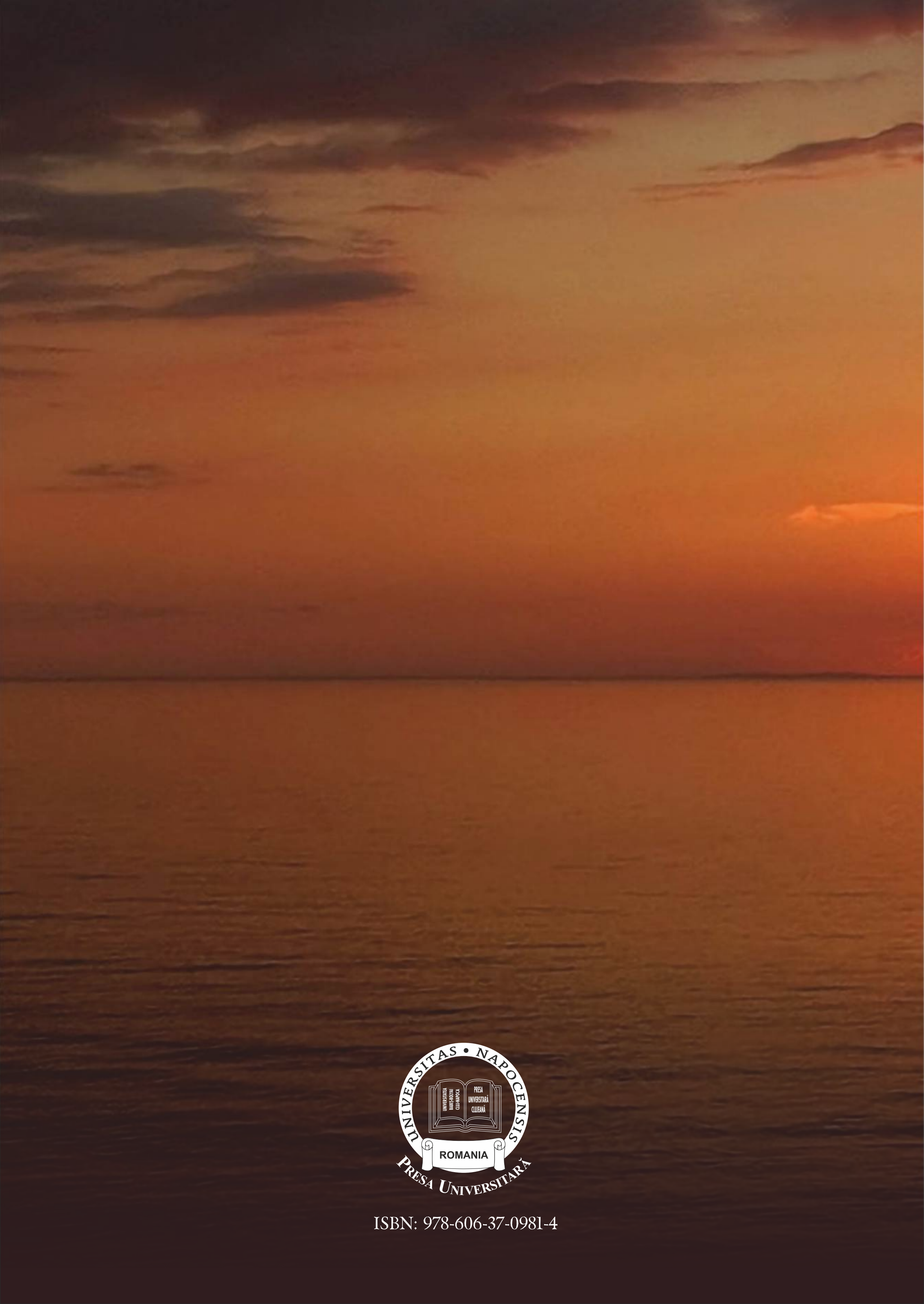
Metodele de cercetare folosite

În tratarea acestei teme am utilizat căile considerate de unii specialiști ai hinduismului *advaitin* a avea elemente comune cu teologia creștină. În tratarea temei în discuție, am utilizat, cu precădere, metoda istorico-descriptivă, scoțând în evidență particularitățile filosofiei *Advaita Vedānta*. Sub aspect ființial, *Brahman* este Existența absolută, unică, (*ekam-eva-advitīyam*), reală, față de lumea empirică iluzorie, aparentă, trecătoare. Din punct de vedere gnoseologic, transcenderea tuturor antinomiilor, a dualității de tip subiect cunoscător–obiect cunoscut, se realizează prin cunoașterea superioară (*parā-vidyā, jñāna*). Cunoașterea metafizica *advaitină* caută identitatea sinelui individual (*ātman*) cu *Sinele Absolut* (*Brahman*), aspect omis de multe ori de către cercetătorii occidentali, după cum remarca și René GUÉNON:

> […] în condițiile intelectuale în care se află actualmente lumea occidentală, metafizica este pentru ea ceva uitat, ignorat în general, pierdut aproape în întregime, pe când, în Orient, ea este dintotdeauna obiectul unei cunoașteri efective. Dacă vrem să știm ce este metafizica, Orientul este cel căruia trebuie să i ne adresăm; la fel, dacă vrem să regăsim ceva din vechile tradiții ce au existat în Occident, într-un Occident care, în multe privințe, era odinioară mult mai apropiat de Orient decât este astăzi, o vom putea face mai ales cu ajutorul doctrinelor orientale și prin comparație cu ele, deoarece aceste doctrine sunt singurele care, în acest domeniu metafizic, mai pot fi studiate încă în mod direct.[8]

Totodată am folosit metoda comparativă pentru a avea posibilitatea elaborării unei analize în paralel a hinduismului *advaitin* și a creștinismului. În explicarea termenilor din limba sanskrită am utilizat metoda lingvistică, iar în analiza unora dintre aceștia am apelat la metoda fenomenologică. Pentru expunerea doctrinei *Vedāntei śaṅkariene*, am utilizat traducerea din sanskrită în limba română a următoarelor cărți: *Cele mai vechi Upanișade*, de Radu BERCEA, *Bhagavad-Gītā*, de Sergiu AL-GEORGE. Am făcut referire în permanență la comentariile (*bhāṣya*) autentice ale lui *Śaṅkara* la *Upanișade*, textele *Brahmanas* și *Bhagavad-Gītā*. În analiza hinduismului *Advaita Vedānta*, din prisma creștinismului, am utilizat Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005 și scrierile Sfinților Părinți.

8 René GUÉNON, *Metafizică și cosmologie orientală*, traducere din limba franceză de Daniel Hoblea, Editura Herald, București, 2013, pp. 11–12.

UNIVERSITAS • NAPOCENSIS
PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
ROMANIA
PRESA UNIVERSITARĂ

ISBN: 978-606-37-0981-4